

Problem przemocy w rodzinie na przykładzie powiatu ropczycko-sędziszowskiego w latach 2010–2012

Dom dla większości osób to miejsce bezpieczne, ostoja, w której spędzamy czas, gdzie się wychowujemy i skąd wynosimy odpowiednie wartości. Jednak dla niektórych osób dom kojarzy się z lękiem i niechęcią, gdyż stanowi miejsce niebezpieczne ze względu na występującą w nim przemoc.

Pojęcie przemocy w rodzinie, określane również, jako przemoc domowa, zostało zdefiniowane w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹. Zgodnie z treścią art. 2 pkt 2 wymienionej ustawy, przez przemoc w rodzinie należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych w rozumieniu art. 115 § 11 k.k., a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Ustawa ta została uchwalona w celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie. Tym samym nadano działaniom z zakresu prze-

---

¹ Internetowy System Aktów Prawnych: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20101250842>.

ciwdziałania przemocy w rodzinie ramy prawne, podnosząc rangę zadań realizowanych przez instytucje rządowe, samorządowe i pozarządowe.

Mimo wdrożenia przedmiotowej ustawy, problem przemocy w rodzinie się nie zmniejszył. Okazało się, że wiele rodzin, w których istnieje przemoc nie otrzymywała potrzebnej pomocy, a prawo w niedostatecznym stopniu chroniło jej ofiary. Jednocześnie odpowiednie służby nie zawsze mogły oferować pomoc, bowiem ofiary nie przyznawały się do swojej sytuacji. Stąd też ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która wprowadziła bardziej radykalne sposoby ochrony ofiar przemocy. Przede wszystkim nowe obowiązki zostały nałożone na gminy. Zgodnie z art. 9a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie to gmina podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie – w szczególności w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym powoływanym przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta. Stosownie do treści art. 9d ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się na podstawie procedury „Niebieskie Karty” i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Procedura „Niebieskie Karty” obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie. Art. 6 ust. 1 pkt 3 nowelizacji ustawy z dnia 10 czerwca 2010 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, nakłada na organy samorządu terytorialnego nowe działania, mające na celu ograniczenie zjawiska przemocy. Wprowadzone zostały także nowe możliwości odseparowania sprawcy od ofiary. Zgodnie z art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie

uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta przemocą może żądać, aby sąd zobowiązał go do opuszczenia mieszkania. Sąd rozpoznaje sprawę w trybie przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym. Postanowienie zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie jednego miesiąca od daty wpłynięcia wniosku. Staje się ono wykonalne z chwilą ogłoszenia i może być zmienione lub uchylone w razie zmiany okoliczności².

Powiat ropczycko-sędziszowski zamieszkuje ponad 73 tys. mieszkańców co czyni go powiatem średniej wielkości. W granicach administracyjnych powiatu znajduje się 5 gmin; w tym 3 gminy wiejskie oraz 2 gminy miejsko-wiejskie. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w każdej gminie od roku 2010 powinien powstać i funkcjonować zespół interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W powiecie ropczycko-sędziszowskim od roku 2011 działa 5 Zespołów Interdyscyplinarnych. Realizują one działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Od momentu powołania Zespołów Interdyscyplinarnych w gminach powiatu ropczycko-sędziszowskiego można zaobserwować dynamiczny wzrost liczby spraw prowadzonych przez poszczególne zespoły, przy czym stosunkowo największy wzrost liczb prowadzonych spraw można dostrzec w gminach miejskich naszego powiatu: Ropczyce i Sędziszów Małopolski.

Patrząc na wykres można dostrzec, że w roku 2012 nastąpił znaczny wzrost liczby osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie.

Na terenie powiatu ropczycko-sędziszowskiego funkcjonuje szereg instytucji, które zajmują się przeciwdziałaniem występowaniu dysfunkcji w rodzinie. Do tych instytucji zalicza się m.in:

— Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ropczycach;

---

² Ministerstwo Sprawiedliwości, Informator dla Sędziów..., *op. cit.*, s. 11.

- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Ropczycach;
- Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Lubzinie;
- Gminne Zespoły Interdyscyplinarne;
- Sąd Rejonowy w Ropczycach;
- Dom Pomocy Społecznej w Lubzinie;
- Dom Pomocy Społecznej w Rudzie;

Z danych POIK wynika, że po roku 2011 zmalała liczba osób zgłaszających się do POIK w związku z przemocą w rodzinie, co prawdopodobnie wiąże się z działalnością Zespołów Interdyscyplinarnych w gminach od 2011 roku. Z pomocy w POIK mogą również korzystać osoby stosujące przemoc w rodzinie. Do nich kierowany jest „Program korekcyjno-edukacyjny”. W latach 2010–2012 programem tym zostało objętych 119 osób. Jednak ze względu na różne okoliczności u kandydatów corocznie program kończy niewielki odsetek uczestników.

Mieszkańcy powiatu, doświadczający przemocy w rodzinie zwłaszcza dzieci mają też możliwość korzystania ze specjalistycznej pomocy w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Ropczycach. Według danych tej placówki liczba rodzin korzystających z pomocy ze względu na problem przemocy wynosiła odpowiednio: w roku 2010 – 3 rodziny, w 2011 – 4 rodziny, w roku 2012 – 5 rodzin. Natomiast liczba osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie lub będących jej świadkiem, która skorzystała z pomocy w tej placówce wynosiła odpowiednio: w roku 2010 – 9 osób, 2011 – 8 osób, 2012 – 14 osób. Według danych Komendy Powiatowej Policji w Ropczycach liczba formularzy „Niebieska Karta” uzupełnianych podczas interwencji Policji w domu w związku z wezwaniem, utrzymywała się w latach 2010–2012 względnie na stałym poziomie. Wszczęto łącznie 57 postępowań przygotowawczych o znęcanie się, natomiast liczba spraw zakończonych aktem oskarżenia wynosiła odpowiednio w roku 2010 – 8, w 2011 – 10, a w roku 2012 – 7. Statystyki policyjne Komendy Powiatowej Policji podają, że wśród osób podejrzanych o przestępstwo przemocy zdecydowaną większość stanowią mężczyźni, w tym znaczną

część będący pod wpływem alkoholu. Z danych Sądu Rejonowego w Ropczycach wynika, że liczba aktów oskarżenia skierowanych do Sądu, jak również liczba osób skazanych za przestępstwo z art. 207 k.k. utrzymywała się w latach 2010–2012 na stałym poziomie. Wśród osób pokrzywdzonych przestępstwem przemocy rodzinie w większości przypadków są to kobiety, natomiast najmniej liczną grupę pokrzywdzonych tym przestępstwem stanowią osoby do 18 roku życia³.

Przestępstwa przeciwko rodzinie zajmują trzecie miejsce w ogólnej skali przestępczości (po przestępstwach przeciwko mieniu i przestępstwach przeciwko życiu), a najczęściej spotykaną formą agresji jest właśnie przemoc wewnątrz rodzinna. Ofiarami przemocy w rodzinie padają najczęściej kobiety i dzieci, jednak statystyki sądowe nie są w stanie uchwycić rzeczywistych rozmiarów zjawiska. Stosowanie przemocy w rodzinie pociąga za sobą określone skutki. W przypadku dzieci ujawniają się one w cechach tj.: zbyt duża dojrzałość w stosunku do wieku, osłabienie zdolności do radości z życia, poczucie niskiej wartości w domu i w szkole, brak gotowości do zabaw, brak poczucia humoru, niezdolność do samokontroli, niskie mniemanie o własnych zdolnościach, utrwalona postawa unikania i wycofywania w każdej dziedzinie życia, agresja, wzmożona czujność⁴. Często dzieci będące ofiarami przemocy nie reagują na nią wzmożoną agresją, lecz wyższym poziomem lęku, apatią, wycofaniem się z sytuacji społecznych i potrzebą izolacji. Kumulacja negatywnych doświadczeń z dzieciństwa może, więc skutkować trwałą skłonnością do późniejszych reakcji lękowych w sytuacjach obiektywnie mało zagrażających, a nawet trudnościami z internalizacją norm społecznych⁵. Najczęstszą reakcją kobiet na przemoc jest unikanie agresora przez jakiś czas lub próba zrezygnowania z rozmowy na pewne drażliwe tematy. Kobiety rzadko żądają od partnera zaprzestania

---

³ Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych..., *op. cit.*, s. 14.

⁴ J. Bragiel, *Zrozumieć dziecko skrzywdzone*, Opole 1998, s. 80.

⁵ B. Hołyst, *Kryminologia*, wyd. IX, Warszawa 2007, s. 845.

stosowania przemocy⁶. Motywy kobiet pozostających, nieraz przez całe lata w związkach, w których są ofiarami przemocy to głównie motywy ekonomiczne (np. sprawca przemocy, jako jedyny żywiciel rodziny), motywy związane z różnicą poziomu edukacyjnego partnerów oraz z poprzednimi doświadczeniami separacyjnymi małżonków. Kobiety bite często trwają w toksycznych związkach, gdyż najprawdopodobniej dostrzegają w sobie źródło złego traktowania ich przez mężów. Ofiarami padają również mężczyźni oraz osoby starsze i niepełnosprawne. Mężczyźni niechętnie przyznają się do faktu bycia ofiarami, ponieważ nasza kultura wyznacza mężczyźnie rolę ekspansywną, raczej agresora niż ofiary. Dodatkowo brak rozwiniętego systemu pomocy socjalnej i psychologicznej sprawia, że mężczyzna nie ma się gdzie zwrócić w sytuacji kryzysu, co sprawia, że dysproporcje płci ofiar są prawdopodobnie mniejsze. Przemoc domowa wobec mężczyzn najczęściej spotyka się z irracjonalnym wstydem ze strony ofiary, brakiem reakcji ze strony policji i dyskryminacją ze strony sądu. Mężczyzna najczęściej kojarzy się z byciem sprawcą, agresorem. Mężczyzna – ofiara rzadko zgłasza się do ośrodka zajmującego się pomocą dla ofiar przemocy w rodzinie. Przemoc, której mężczyzna doświadcza ze strony kobiety, jest najczęściej emocjonalna lub ekonomiczna. Z przemocą fizyczną zwykle jest mu łatwo sobie poradzić, zatrzymując wyciągniętą rękę czy przytrzymując osobę, nie reagując na ciosy. Znosić przemoc psychiczną, składową każdego rodzaju przemocy, a więc na przykład poniżanie, upokarzanie w miejscach publicznych, złośliwe żarty dotyczące sfery seksualnej czy męskości – jest mu znacznie trudniej. Przemoc uderza w poczucie męskości, własnej wartości, w poczucie bezpieczeństwa i przewidywalności zdarzeń, w stereotypową męską wiarę w „potęgę rozumu”, w dotychczas znany porządek świata. Mężczyzna ofiara uruchamia przy tym różne mechanizmy radzenia sobie, niekiedy konstruktywne, a niekiedy destrukcyjne, pogrążające go jeszcze bardziej. Ofiarą przemocy w rodzinie pada często

---

⁶ B. Hołyst, *Zagrożenia ładu społecznego*, Warszawa 2013, s. 261.

także osoba starsza lub niepełnosprawna. Osoby niepełnosprawne i starsze są niejednokrotnie pozbawione możliwości ochrony przed przemocą chociażby z powodu fizycznej zależności od opiekuna, który jest jednocześnie źródłem krzywdy i cierpienia, zależności materialnej, izolacji, braku świadomości swoich praw. W Europie przyjmuje się, że około 10% mieszkańców cierpi na jakiś rodzaj niepełnosprawności.

W świetle literatury przyczyny ludzkiej agresji wyjaśniają trzy główne teorie:

- teoria instynktów – według niej agresja jest wrodzonym instynktem, człowiek zachowuje się agresywnie i stosuje przemoc, gdyż to wynika z jego natury;
- teoria frustracji, według której przyczyna zachowań agresywnych jest frustracja, wynikająca z niezaspokojenia potrzeb jednostki;
- teoria społecznego uczenia się – ludzie uczą się zachowań agresywnych przez własne, bezpośrednie doświadczenie lub przez naśladownictwo⁷.

Przemoc w rodzinie może przybierać różne formy:

Przemoc fizyczna – wszelkiego rodzaju działania bezpośrednie z użyciem siły, których rezultatem jest nieprzypadkowe zranienie, np. bicie, poniżanie, ubliżanie, popychanie, szarpanie, wyzywanie, a także zaniechania, jak głodzenie czy nieudzielanie pomocy itp. W każdym z tych przypadków mamy do czynienia z zachowaniem, które może kwalifikować się do odpowiedzialności karnej za znęcanie się⁸.

Przemoc psychiczna – prowadzi do zniszczenia pozytywnego obrazu własnej osoby, wykorzystuje mechanizmy psychologiczne

---

⁷ R. A. Hinde, *Niektóre problemy agresywnego zachowania* [w:] A. Frączek, H. Zumklej (red.), *Socjalizacja a agresja*, Warszawa 1993, s. 15.

⁸ J. Bryk, *Przestępstwo znęcania się...*, op. cit., s. 31.

np. groźby, molestowanie psychiczne, upokorzenia, obelgi, wyzwi-
ska i urągania godności osobistej itp.⁹

Przemoc seksualna – wymuszanie różnego rodzaju niechcia-
nych zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy,
np. nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, sady-
stycznych form współżycia, a także krytykowanie zachowań sek-
sualnych.

Przemoc ekonomiczna – prowadzi do całkowitego uzależnie-
nia finansowego od sprawcy, np. poprzez odbieranie zarobionych
pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy, niezaspokajanie pod-
stawowych potrzeb rodziny, okradanie, zaciąganie kredytów i zmu-
szanie do zaciągania pożyczek wbrew woli współmałżonka.

Zaniedbanie – ciągłe niezaspokajanie podstawowych potrzeb
fizycznych i emocjonalnych np. brak opieki i uniemożliwianie za-
spokajania podstawowych potrzeb fizjologicznych (związanych ze
snem, jedzeniem, higieną)¹⁰.

Od strony prawno-karnej w zakres zachowań obejmujących
przemoc domową mogą wchodzić następujące przestępstwa:

- uszkodzenie ciała (art. 156 i 157 k.k.);
- groźba karalna (art. 190 § 1 k.k.);
- zmuszanie do określonego zachowania (art. 191 § 1 k.k.);
- przestępstwa przeciwko wolności seksualnej (art. 197–204
k.k.);
- znęcanie się (art. 207 k.k.)¹¹.

Przestępstwo znęcania się jest określone w art. 207 k.k., wedle
którego ten, kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą naj-
bliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijają-

---

⁹ L. Tyszkiewicz, S. Hoc, A. Wąsek, W. Filipkowski, Z. Siwik, M. Kulik, M. Bo-
jarski, W. Radecki, P. Hofmański, Z. Sienkiewicz, L. Wilk, O. Górniok, M. Filar,
M. Kalitowski, L. Paprzycki, E. Pływaczewski, R. Stefański, *Kodeks karny. Komen-
tarz*, Warszawa 2010, s. 1148.

¹⁰ A. Pacewicz, *Przemoc wobec dzieci...*, *op. cit.*, s. 71.

¹¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy
w rodzinie, druk sejmowy nr 3639 ([http://orka.sejm.gov.pl/proc4.nsf/opi-
sy/3639.htm](http://orka.sejm.gov.pl/proc4.nsf/opi-
sy/3639.htm)).

cym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5¹². Zazwyczaj znęcanie się polega na działaniu wielokrotnym¹³. Sąd może jednak uznać za przestępstwo znęcania się także działanie jednorazowe ale o dużej dotkliwości.

Przemoc w rodzinie można zgłosić pisząc pismem zawiadomienie do Prokuratury właściwej dla miejsca popełnienia przestępstwa lub zgłaszając się osobiście w jednostce Policji właściwej dla miejsca popełnienia przestępstwa. W nagłych niecierpiących zwłoki przypadkach można zgłosić się osobiście do Prokuratury właściwej dla miejsca popełnienia przestępstwa.

Zgłaszając przemoc w rodzinie należy dysponować jak najdokładniejszymi informacjami na temat ujawnianej przemocy tzn.:

- kiedy i gdzie ona miała miejsce;
- kto był jej świadkiem;
- czy na skutek przemocy fizycznej u osoby pokrzywdzonej powstały obrażenia ciała;
- czy pokrzywdzona osoba dysponuje zaświadczeniem lekarskim (obdukcja lekarska) potwierdzającym dowody przemocy fizycznej.

Aby można było mówić o przemocy w rodzinie, która zainicjuje postępowanie karne musi być wykazane, że sprawca:

- działa celowo tzn. chce podporządkować sobie i kontrolować inną osobę (osoby) z kręgu rodziny;
- ma przewagę fizyczną lub psychiczną nad inną osobą (osobami) z kręgu rodziny;
- postępuje tak, że narusza godność i prawo do nietykalności fizycznej innej osoby (osób) z kręgu rodziny;
- w wyniku jego postępowania osoby doświadczające przemocy doznają cierpienia (psychicznego, fizycznego) żyjąc

¹² J. Bryk, *Przestępstwo znęcania się...*, *op. cit.*, s. 28.

¹³ W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, *Przemoc w rodzinie...*, *op. cit.*, s. 132.

niekiedy w sytuacji nieustannego zagrożenia życia lub zdrowia.

Każda osoba pokrzywdzona, inny członek rodziny, sąsiad, koleżanka z pracy, pracownik socjalny, kurator społeczny, pedagog szkolny itd. może zgłosić przemoc w rodzinie. Istnieje społeczny obowiązek reagowania. W przypadku bezspornych dowodów przemocy fizycznej należy niezwłocznie udać się chociażby do lekarza pierwszego kontaktu, który w karcie zdrowia pacjenta opisze widoczne ślady przemocy na ciele pokrzywdzonego¹⁴. Pokrzywdzony, jak każdy świadek ma obowiązek mówić prawdę. Jeśli świadek (w tym pokrzywdzony) zeznaje przeciwko podejrzanemu i jest osobą najbliższą dla podejrzanego – ma prawo odmówić składania zeznań. Skorzystanie z tego prawa spowoduje, że w toku postępowania karnego nie będzie możliwe przeprowadzenie dowodu z zeznań takiego świadka, a wszelkie wcześniejsze jego zeznania nie będą mogły być dowodem w sprawie (art. 182 k.p.k.). Osoba najbliższa dla podejrzanego to: małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Ponadto świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo (art. 183 k.p.k.)¹⁵.

Przemoc w rodzinie postrzegana jest współcześnie jako jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla właściwego funkcjonowania rodziny. Przemoc jest zjawiskiem bardzo negatywnym, którego skutki są bardzo przerażające. Dlatego też coraz częściej organizowane są różnego rodzaju akcje przeciw przemocy i powstaje mnóstwo ośrodków pomagających ofiarom przemocy. Nie brakuje ludzi, którzy pragną pomagać i wspierać pokrzywdzonych. Ale jednocześnie nie brakuje też osób szerzących przemoc i powodujących krzywdę i cierpienie innych ludzi, zadających ból, często na

---

¹⁴ J. Bryk, *Przestępstwo znęcania się...*, op. cit., s. 197.

¹⁵ Tamże, s. 198.

całe życie. Nie ulega wątpliwości, że powinno się podejmować kroki mające z jednej strony zapobieganie zjawisku przemocy w rodzinie, a z drugiej strony sprawiedliwe karanie sprawców popełnianych przestępstw. Zastanawiając się czasem nad tym, skąd biorą się tak strasznie okrutni i bezlitośni ludzie, warto byłoby pomyśleć, czy przypadkiem w przeszłości nie byli oni ofiarami podobnego traktowania. Przykre jest stwierdzenie, że „przemoc rodzi przemoc”, ale jest ono niezwykle prawdziwe. A co najgorsze, agresję może powodować nie tylko bezpośrednio doświadczona przemoc, ale również przemoc, która była tylko zaobserwowana.